

نقش دولت‌ها در توسعه لجستیک کشور

الناز میان‌دوآبچی، پژوهشگر موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی

اطلاعات

یکی از مهمترین وظایف دولت‌ها را باید سیاست‌گذاری و اجرای برنامه‌ها جهت فراهم آوردن شرایط پیشرفت و توسعه کشور در بخش‌های مختلف دانست. تنظیم و اجرای اسناد و برنامه‌های توسعه‌ای توسط دولت‌ها برای بخش‌های اقتصادی کشور، نشانگر اهمیت این موضوع است. امروزه بخش‌هایی چون صنعت، کشاورزی، انرژی و نفت و غیره به عنوان حوزه‌هایی با ماهیت تعریف شده و مستقل در برنامه‌های توسعه‌ای مد نظر قرار می‌گیرند. اما لجستیک از حوزه‌هایی است که تاکنون به صورت یک حوزه مستقل و قابل برنامه‌ریزی مورد توجه قرار نگرفته است. عدم وجود یک رویکرد جامع جهت توسعه حوزه لجستیک، سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری‌های جزیره‌ای را در پی داشته که خود موجب مغفول ماندن برخی جوانب این حوزه و تا حدی عدم توسعه هماهنگ و یکپارچه لجستیک در کشور شده است. حوزه لجستیک و توسعه آن در کشور دچار چالش‌هایی است که نیازمند توجه جدی دولت‌ها به رفع آنهاست. در این راستا دو سوال عمده مطرح است: (۱) دولت‌ها چه رویکرد کلانی را باید در قبال این مسئله اتخاذ کنند؟ (۲) اقدامات عمده دولت‌ها جهت توسعه حوزه لجستیک چه می‌تواند باشد؟

پاسخ به سوال اول، یکی از اصلی‌ترین چالش‌های توسعه لجستیک در کشور که همانا رویکرد مدیریت حوزه لجستیک در سطح کلان است را آشکار می‌کند. در واقع از یک سو دید کلان و سیستمی در خصوص مدیریت توسعه بلندمدت لجستیک وجود نداشته و از سوی دیگر سازوکارهای یکپارچه سیاست‌گذاری و اجرا در این حوزه مورد توجه نیست. در نتیجه وزارتخانه‌های متولی لجستیک (راه و شهرسازی و صنعت، معدن و تجارت) و بخش خصوصی در مسائل مرتبط با حوزه لجستیک دارای تعامل‌های مطلوب نیستند. یکی دیگر از چالش‌های توسعه حوزه لجستیک در کشور، عدم تعریف و محاسبه شاخص‌های کلان لجستیکی (مانند هزینه‌های ملی لجستیک) است که در واقع مانع از شکل‌گیری تصویر روشن و واضحی از وضعیت حوزه لجستیک و در نتیجه ایجاد نگرش لزوم توجه به برنامه‌ریزی این حوزه می‌شود.

با توجه به مطالب بیان شده می‌توان ادعا نمود که یکی از مهمترین پیش‌نیازهای توسعه حوزه لجستیک، اقدامات دولت‌ها

در اصلاح رویکرد مدیریتی و ایجاد دیدگاه واحد و کلان نسبت به آن است. در این راستا پیش‌بینی سازوکارهای کلان مورد نیاز را می‌توان ضروری‌ترین اقداماتی دانست که باید توسط دولت‌ها اتخاذ شود: (۱) تدوین اسناد راهبردی کلان مورد نیاز برای تعیین جهت‌گیری‌های کلی در توسعه لجستیک، (۲) تدوین برنامه‌های بلندمدت و میان‌مدت جهت توسعه همه جانبه حوزه لجستیک، (۳) ایجاد مکانیزم‌های هماهنگی کلان جهت ایجاد یکپارچگی در تصمیم‌گیری‌ها، اجرای اقدامات توسعه‌ای لجستیک و مشارکت دادن بخش خصوصی در تصمیم‌گیری‌ها (مانند شوراها، کمیته‌ها، دفاتر، دبیرخانه‌ها و غیره) و (۴) ایجاد زیرساخت‌های مالی کلان همچون بانک‌های توسعه زیرساخت‌ها یا صندوق‌های توسعه زیرساخت‌ها جهت پشتیبانی مالی از توسعه زیرساخت‌ها در حوزه لجستیک.

و اما پاسخ به سوال دوم، تبیین اقدامات لازم توسط دولت‌ها جهت تحقق توسعه حوزه لجستیک را ایجاب می‌کند که قطعاً این اقدامات باید در قالب برنامه‌های بلندمدت، میان‌مدت و کوتاه‌مدت توسعه لجستیک پیش‌بینی شوند. حوزه لجستیک متشکل از مولفه‌های گوناگون زیرساختی است که هر یک نیازمند اقدامات ویژه‌ای است. مولفه‌های زیرساختی لجستیک را می‌توان در دو گروه فیزیکی و غیرفیزیکی تفکیک نمود. زیرساخت‌های فیزیکی شامل کلیه زیرساخت‌های عمومی یا خصوصی است که توسط بنگاه‌های دولتی و خصوصی جهت انجام فعالیت‌های لجستیکی مورد استفاده قرار می‌گیرند. این موارد شامل زیرساخت‌های حمل‌ونقل و جابجایی، توزیعی (فروشگاه‌های زنجیره‌ای و سایر واحدهای عرضه کالا)، ذخیره‌سازی و هاب‌های لجستیکی می‌شوند. زیرساخت‌های غیرفیزیکی شامل کلیه زیرساخت‌های نرم‌افزاری و پشتیبانی کننده حوزه لجستیک است که از آن جمله می‌توان به زیرساخت‌های فناوری (فناوری‌های حوزه لجستیک)، حقوقی (قوانین و مقررات) و مالی (بانک و بیمه)، بنگاه‌ها لجستیکی (صنعت لجستیک) و نهادهای لجستیکی، سیستم‌های لجستیکی در سطح بنگاهی و منابع انسانی حوزه لجستیک اشاره نمود.

اقدامات عمده دولت در جهت توسعه حوزه لجستیک را می‌توان با توجه به مولفه‌های زیرساختی تفکیک شده حوزه لجستیک، در سه گروه عمده تقسیم‌بندی نمود: (۱) اجرای برنامه‌های توسعه‌ای در زیرساخت‌های فیزیکی، (۲) تدوین و تصویب قوانین مورد نیاز در حوزه لجستیک، (۳) اتخاذ اقدامات تشویقی و حمایتی جهت رفع چالش‌های حوزه لجستیک. اجرای برنامه‌های توسعه‌ای در برگزیده طیف وسیعی از زیرساخت‌های فیزیکی است. مهمترین این اقدامات شامل زمینه‌سازی جهت ایجاد و بهبود زیرساخت‌های حمل‌ونقل با رویکرد جابجایی کالا، توسعه پایانه‌های حمل‌ونقل ترکیبی، توسعه

زیرساختهای توزیعی همچون فروشگاههای زنجیره‌ای، مراکز درجه‌بندی و بسته‌بندی کالا و غیره، توسعه و ایجاد زیرساختهای جدید لجستیکی مانند انواع هاب‌های لجستیکی، احداث انبارها، سردخانه‌ها و سیلوه‌های مکانیزه و بهبود انبارهای موجود، توسعه بنادر، فرودگاه‌ها با رویکرد تسهیل و ارتقاء خدمات لجستیک کالا، بهبود زمان ترخیص کالاها از گمرک و کوتاه‌تر و بهینه کردن چرخه کارهای اداری گمرکی می‌شوند.

عمده اقدامات دولت‌ها در بحث قانون‌گذاری در حوزه لجستیک عبارتند از: قانون‌گذاری جهت ایجاد زمینه برای توسعه و فعالیت زیرساخت‌های نوظهور لجستیکی همچون شرکت‌های لجستیک طرف سوم، پایانه‌های ترکیبی و انواع هاب‌های لجستیکی، قانون‌گذاری جهت تسهیل و تسریع در فرآیندهای اجرا و پیاده‌سازی و تامین منابع مالی جهت تحقق توسعه-های برنامه‌ریزی شده در زیرساخت‌های فیزیکی، قانون‌گذاری جهت تسهیل فعالیت بنگاه‌ها در قالب شبکه‌های لجستیکی یا زنجیره‌های تامین، قانون‌گذاری جهت جلب شرکت بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری در توسعه لجستیک و در نهایت تدوین استانداردهای کیفیتی برای فعالیتهای لجستیک و مدیریت زنجیره تامین.

بخش سوم اقدامات دولت‌ها نیز در برگیرنده اقدامات تشویقی و حمایتی جهت تحقق توسعه در مولفه‌های لجستیک و رفع چالش‌های موجود است. مهمترین این اقدامات را می‌توان مواردی همچون تشویق، آموزش و فرهنگ‌سازی برای بکارگیری شیوه‌های کارآمد و نوین مدیریت لجستیکی در داخل بنگاه‌ها و مدیریت زنجیره تامین در بین بنگاه‌ها، حمایت از توسعه آموزش‌های علمی و کاربردی لجستیک و زنجیره تامین از طریق نظام آموزشی و حمایت از انجام مطالعات و پژوهش‌های حوزه لجستیک و زنجیره تامین اشاره نمود.

به طور قطع بخشی از این اقدامات (خصوصاً در حوزه زیرساخت‌های فیزیکی) همواره از سوی دولت‌ها مد نظر بوده‌اند، اما اثربخشی مطلوب آنها زمانی تحقق خواهد یافت که کلیه این اقدامات با یک دیدگاه واحد، به صورت هماهنگ و هدفمند و در راستای برآورده‌سازی اهداف مشخص و معینی تعریف شوند. و این امر نیز ممکن نخواهد شد، مگر که این اقدامات برآمده از یک برنامه توسعه‌ای جامع و یکپارچه برای حوزه لجستیک کشور باشند. در همین راستا، تعریف و اجرای طرحی کلان با عنوان "نقشه جامع لجستیک کشور" جهت توسعه بلندمدت حوزه لجستیک بسیار ضروری می‌نماید. این طرح شامل سه رکن عمده خواهد بود: سند چشم‌انداز لجستیک کشور در افق ۱۴۰۴، نقشه توسعه‌یافتگی زیرساخت‌های فیزیکی حوزه لجستیک، نقشه راه توسعه زیرساخت‌های غیرفیزیکی حوزه لجستیک. تدوین این اسناد به اقدامات دولت‌ها

در توسعه حوزه لجستیک را جهت‌گیری داده و آنها را هدفمند و هماهنگ خواهد نمود. خلاصه مطلب اینکه تدوین "نقشه جامع لجستیک کشور" می‌تواند راهگشای چالش‌های فعلی در توسعه حوزه لجستیک کشور باشد.